5. Кардаш Л. Діалогізація навчання як дієвий чинник підвищення пізнавальної активності учнів /Л. Кардаш. // Теоретична і дидактична філологія.- 2014 . – Вип. 18. - С. 41 – 45.
6. Кашницкий В.И. Коммуникативная компетентность как ресурс совладания со стрессом // Психология совладающего поведения: материалы Междунар. науч. – практ. конф./ отв. ред.: Е. А. Сергиенко, Т.Л. Крюкова. - Кострома: КГУ им. Некрасова, 2007. С. — С. 201—202.
7. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. - Тернопіль, 1996.
8. Куницина В. Н. Межличностное общение / В. Н. Куницина, Н. В. Казаринова, В. М. Польгоша. — С.-Пб. : Питер, 2001. — 544 с.
9. Леонтьев А.А. Педагогическое общение / Под ред. М. К. Кабардова. 2-е и: перераб. и дополн. - М. - Нальчик, 1996. - 96 с.
10. Лордкипанидзе Д. Ян Амос Коменський / Д.Лордкипанидзе.– М.: Педагогика, 1970. – С. 234–262.
11. Педагогічне спілкування, як діалог. – Режим доступу: http://studentam.net.ua/content/view/3431/97/
12. Смирнов Н. Слушает, но не слышит/ Н. Смирнов// Здоровьезберегающие технологии. – 2004. – № 18. – С. 7- 11.
13. Сухомлинський В.О. Роль особи вчителя в духовному житті колективу та особистості / Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 ти т. - К., 1976.
14. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе/ И.С. Якиманская. - М.: Наука, 1996.

Тизьо А.

Науковий керівник – Вихрущ В. О.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ МНЕМОТЕХНІКИ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Проблема запам’ятовування стала актуальною в часи, коли навчальний процес став предметом наукових досліджень, однак ця проблема ще й досі залишається нерозв’язаною. Методи тренування пам'яті та уваги прийнято називати мнемонікою або мнемотехнікою, яка спочатку була вживана лише для методів запам'ятовування чисел (від грецьк. «mneme» — пам’ять і «techne» — мистецтво). Мнемотехніка (від грецьк. «mnemonikon» - мистецтво запам'ятовування) – система особливих способів, що полегшують запам'ятовування й збільшують обсяг пам'яті.

Мнемотехніка відома з давніх часів і нараховує мінімум дві тисячі років свого існування. Вважається, що термін «мнемоніка» введено Піфагором Самоським в VI столітті до н.е. Першу працю з мнемоніки приписують Цицерону. Мнемотехніку вивчав, розробляв і викладав Джордано Бруно. Нею цікавився Аристотель і навчав цього мистецтва свого учня Олександра Македонського. Феноменальною пам’яттю, заснованою на мнемотехніці, володіли Юлій Цезар і Наполеон Бонапарт [4].

Дослідженню складу мнемічних дій і операцій, залежності продуктивності пам'яті від того, яке місце у її структурі займають мета і засоби запам'ятовування (або відтворення), порівняльній продуктивності довільного і мимовільного запам'ятовування залежно від організації мнемотехнічної діяльності присвячено наукові праці О.Леонтьєва, П.Зінченка, А.Смирнова, В.Середи та інших).

Вивчення законів людської пам'яті становить одну з центральних, найбільш істотних напрямів психологічної науки. Заслуга першого систематичного вивчення вищих форм пам'яті дитини належить видатному психологу Л.Виготському, який вперше зробив предметом спеціального дослідження питання про розвиток вищих форм пам'яті. Разом зі своїми учнями О.Леонтьєвим і Л.Занковим він довів, що вищі форми пам'яті є складною формою психічної діяльності, соціальної за своїм походженням та опосередкованої за своєю будовою, і простежив основні етапи розвитку найбільш складного опосередкованого запам'ятовування.

Аналізуючи проведену експериментальну роботу з досліджуваної проблеми, ми зробили такі висновки:

 пам'ять у дітей молодшому шкільному віці знаходиться у стадії активного становлення, і це потрібно використовувати:

 основа пам’яті для молодшого школяра – уява (складно запам’ятати все, що відбувається навколо, як і те, що стосується знань учнів, тому варто не примушувати зазубрювати навчальну програму, а орієнтувати дитину на усвідомлене засвоєння суттєвого та використання своєї уяви).

Цілеспрямовані спостереження на уроках, які ми відвідали (24 уроки), вчителі не використовують прийомів мнемотехніки, або не усвідомлюють їх ролі у розвиткові особистості молодшого школяра.

Після проведення тестування вчителів-практиків та студентів Чортківського гуманітарно–педагогічного коледжу імені Олександра Барвінського та Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (відділення «Початкова освіта» Інституту педагогіки і психології) ми з'ясували, що не всі учителі початкової школи знають та розуміють, що таке мнемотехніка. На запитання «Що таке мнемотехніка?» лише 69% респондентів відповіли, що знають що це таке. Та подальші запитання дозволили зрозуміти, що ті вчителі та студенти, які знають чи чули про мнемоніку, насправді не розуміють того, що мнемотехніка ґрунтується на усвідомленому, а не механічному запам'ятовуванні (див. рис. 1).

Ми можемо зробити висновок, що вчителі початкових класів не використовують мнемоніку у роботі з молодшими школярами з дуже простих причин – вони не знають мнемотехніки, наскільки володіння її прийомами є необхідним для молодшого шкільного віку.

Рис. 1

Підтвердженням цієї думки є й те, що не всі респонденти усвідомлюють, що мнемотехніка – це мистецтво не тільки запам'ятовування, а й уяви. Адже уява безпосередньо пов'язана з пам'яттю. На жаль, не всі це розуміють, про що свідчать результати опитування – лише 2 % опитаних знають, яку роль уява відіграє в процесі усвідомленого засвоєння і запам'ятовування (див. рис. 2).

Рис. 2

Як свідчать пояснення вчителів-практиків та студентів - майбутніх учителів, вони не використовують основи мнемотехніки у навчальному процесі тому, що "дізнались про неї занадто пізно", коли всі вже "звикли "просто" запам'ятовувати", "не звертати уваги на свою пам'ять". На запитання «Про мнемотехніку ви дізнались у…» відповіді респондентів були різними (див. рис.3).

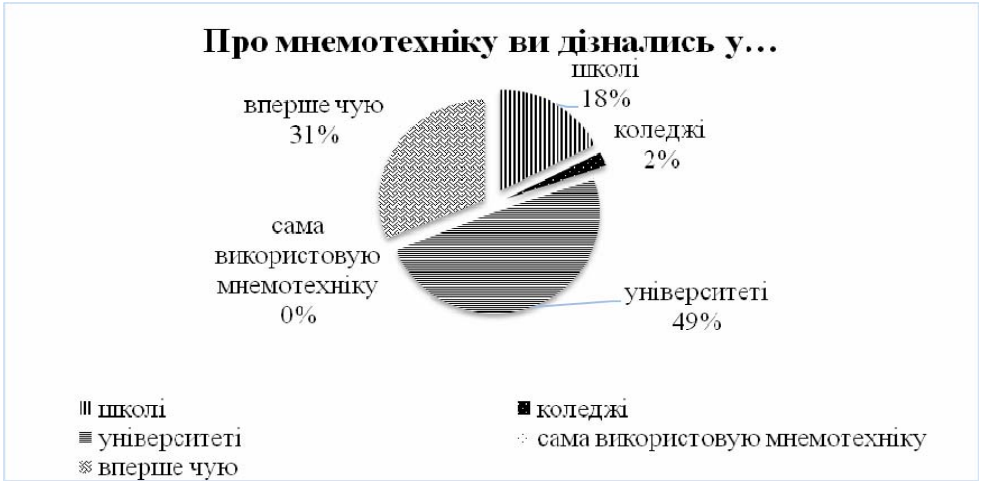

Рис. 3

На рис. 3 видно, що відповіді респондентів були не зовсім об'єктивними. Адже ні у школі, ні у коледжі, ні в університеті спеціально не ознайомлюють і не навчають прийомам мнемотехніки. А якщо і повідомляють про існування цього феномену, то лише згадують як певне явище, що існує, на таких навчальних предметах:

Рис. 4

З цієї схеми видно, що мнемотехніки спеціально не навчають, а лише згадують під час вивчення певних тем, окремих дисциплін. Для того, щоб більше дізнатись про мнемоніку, потрібно самостійно шукати інформацію (див. рис.5).

Рис. 5

Отже, можна побачити, що вчителі та студенти для того, щоб займатися мнемотехнікою, повинні шукати інформацію самі – в Інтернеті, бібліотеці, розпитуючи педагогів та із інших джерел інформації. Учні ж початкової школи цього зробити не можуть, тому саме вчитель має донести дітям інформацію про мнемотехнічні прийоми, навчити їх застосовувати у своїй

навчальній діяльності. Для цього потрібно знати, що необхідно учневі для того, щоб забезпечити усвідомлене запам’ятовування (див. рис. 6).

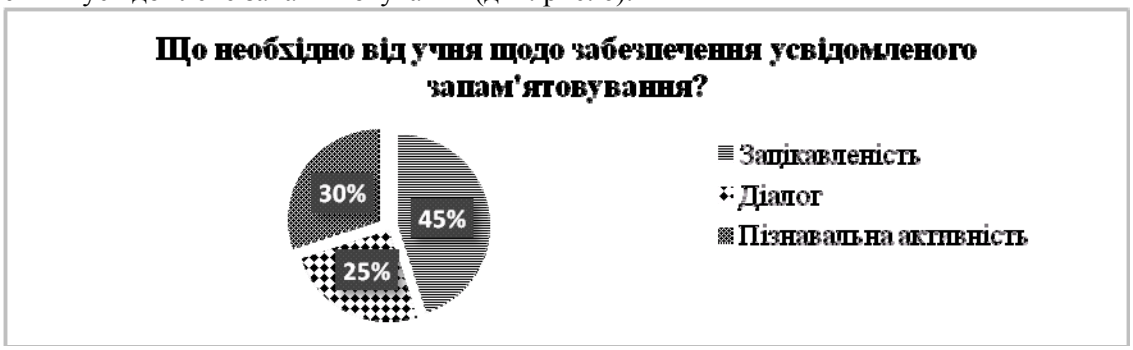

Рис. 6

На рис.6 видно, що респонденти не розуміють суті мнемотехніки – їх думки розділилися. Вони мають усвідомити, що для кращого усвідомленого запам’ятовування потрібно використовувати ці три елементи, пов’язуючи їх один з одним, адже у дітей молодшого шкільного віку увага, як і більшість психічних процесів, ще тільки формуються. Тому одне із найважливіших завдань вчителя початкових класах - навчити дітей використовувати певні мнемонічні прийоми.

Мнемотехніка не тільки дозволяє запам'ятовувати великі обсяги інформації, але у молодшому шкільному віці забезпечує поступальний розвивальний вплив на формування особистості учня. В її основі є процес створення асоціацій між об’єктами, які сприймаються. Мнемонічні зв’язки підкріплюють усвідомлене засвоєння матеріалу, але не компенсують його [7; 10]. Пам’ять молодших школярів розвивається у напрямі посилення її довільності, зростання можливостей свідомого управління нею та збільшення обсягу смислової, словесно-логічної пам’яті. У дітей молодшого шкільного віку значно підвищується здатність заучувати і відтворювати, зростає продуктивність запам'ятовування навчального матеріалу. Розвиток пам'яті молодших школярів полягає в зміні співвідношення мимовільного та довільного запам'ятовування, образної та сюжетної-логічної пам'яті.

Мнемотехніка ґрунтується на використанні природних можливостей мозку. Мнемоніка - це запам'ятовування наочних образів і уявлень, а не лише слів, адже зоровий образ сприймається і запам'ятовується в тисячу разів швидше, ніж слово. На запитання «На які види пам’яті спираються вчителі у сучасній початковій школі?» ми отримали стандартні відповіді (див. рис. 7).

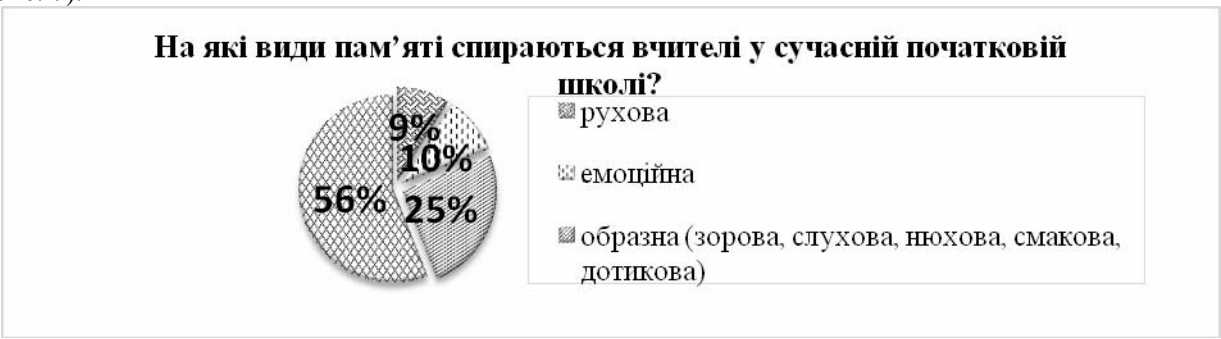

Рис. 7

Вчителі у початковій школі переважно роблять ставку на словесно-логічну пам’ять, адже потрібно запам’ятати правила, терміни, різну теоретичну інформацію. Разом з тим, роботі з дітьми слід більш цілеспрямовано використовувати образну пам’ять або задіювати усі можливі види запам’ятовування.

На запитання «Що, на Вашу думку, легше запам’ятати молодшому школяреві?» більша частина респондентів дали відповідь - «зображення» (див. рис. 8).

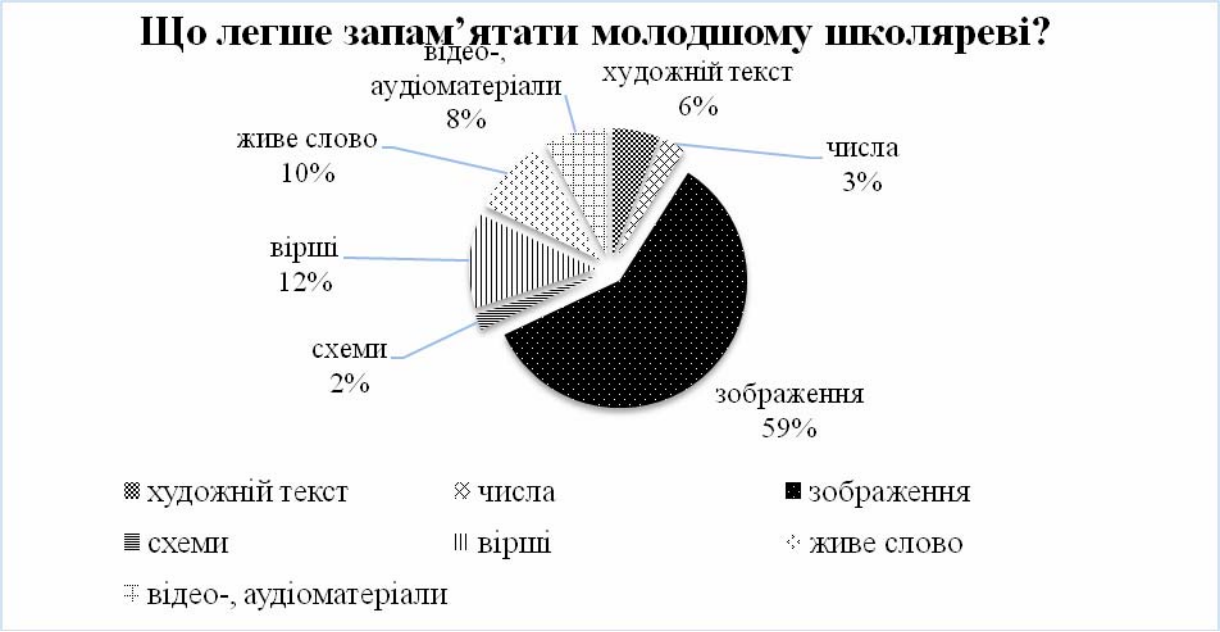

Рис. 8

Не зважаючи на те, що більшість респондентів розуміють, що найкраще запам'ятовуються зображення, заняття з молодшими школярами здебільшого спрямовані на запам'ятовування словесної інформації. А у мнемотехніці потрібно навчити дітей запам'ятовувати усі види інформації у поєднанні із зоровими образами. На жаль, не усі вчителі-практики та студенти - майбутні учителі, які вже знають та розуміють мнемотехніку, хочуть нею цілеспрямовано займатися і навчати молодших школярів різних прийомів мнемоніки (див. рис. 9).

Рис. 9

На рис. 9 представлено узагальнений матеріал опитування,який свідчить, що вчителі майже не використовують у своїй роботі вже відомі і розроблені прийоми та методи мнемотехніки, оскільки, згідно стереотипів, вчитель не вважає за можливе цілеспрямовано коригувати процес запам'ятовування школярів, адже пам'ять в кожного індивідуальна , тому "нехай діти самі вчаться правильно запам'ятовувати".

Передбачливими також були відповіді респондентів на запитання «Коли необхідно навчати учнів початкової школи прийомів мнемотехніки?» (див. рис. 10).

Рис. 10

Більшість респондентів (87%) вважає, що прийомів мнемотехніки дітей потрібно навчати у позанавчальний час. Це свідчить про те, що проблема мнемотехніки не є актуальною для сучасних вчителів початкової школи. У навчальному процесі вчитель бере більшу участь у навчальній діяльності своїх учнів, вчить їх правильно користуватися своєю пам'яттю. У позанавчальний час – діти самостійно вивчають мнемоніку, а вчитель «координує» діяльність учнів.

Для того, щоб молодші школярі навчилися правильно запам'ятовувати, потрібно їм дати певні мнемотехнічні правила або рекомендації, які б вони могли використовувати у навчанні [6; 14]. На нашу думку, дотримання цих рекомендацій дасть можливість учням підвищити рівень засвоєння, а також сприятиме уникненню механічного запам'ятовування матеріалу:

- приступаючи до запам'ятовування, слід поставити перед собою мету — запам'ятати надовго;
- під час запам'ятовування слід бути уважним, не відволікатися;
- усе, що треба запам'ятати, необхідно намагатися уявити у вигляді малюнків, образів;
- Запам'ятовуючи текст, необхідно дотримувати такої послідовності:
- зрозуміти основний зміст тексту;
- розбити його на смислові частини;
- знайти в кожній частині ключову фразу, опорний пункт для передачі її змісту;
- запам'ятати їх у певній послідовності;
- краще двічі прочитати текст і двічі його переказати, ніж п'ять разів читати без переказу;
- навчальний матеріал краще повторити зразу, по «гарячих слідах»;
- запам'ятовування буде більш успішним, якщо є можливість скористатися засвоєним у повсякденному житті.

Дотримання наведених правил учителем і засвоєння рекомендацій самими учнями є основою комфортної дидактичної взаємодії. Саме тому мнемотехніка є здоров'язбережувальною технологією, яка поліпшує засвоєння навчального матеріалу, формує у молодшого школяра навички ефективного засвоєння пропонованої інформації, формує впевненість у собі та у власних можливостях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гільбух Ю. Пам'ять школяра: типологія і діагностика / Ю. Гільбух // Радянська школа. – 1990. - № 8. – С. 19–23.
2. Козаренко В. О. Учебник мнемотехники. Система запоминания «Джордано» / Козаренко В. А. – М., 2007. – 119 с.
3. Музика Т. Як краще запам'ятовувати? / Т. Музика // Журнал для батьків. – 2001. - № 1. – С. 11.
4. Попов П. С. Развитие логических идей от античности до эпохи Возрождения / П. С. Попов, М. И. Стяжкин. – М.: МГУ, 1974. –657 с.
5. Скуба Н. Тести, ігри, творчі завдання для розвитку уваги та пам'яті / Н. Скуба // Початкове навчання та виховання. – 2008. – № 14. – С. 1 – 21.
6. Струпачук В. Розвиток пам'яті в процесі навчальної діяльності молодших школярів / В. Струпачук // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2013. - № 2. – С. 11 – 17.
7. Чепурний Г. А. Мнемотехніка : технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти / Г. А. Чепурний. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 152 с.
8. Червонна Т. Мнемічні здібності дітей молодшого шкільного віку / Т. Червонна, Є. Антацук // Психолог. – 2007. – № 8. – С. 6 – 11.

Зварич О.